

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПВНЗ «МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АКАДЕМІКА СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА»**

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Етика професійного життя психолога

для студентів

Освітньої програми:	Психологія
Рівня вищої освіти:	другого (магістерського)
на здобуття освітнього ступеню:	магістра
за спеціальністю:	053 Психологія
галузі знань:	05 Соціальні та поведінкові науки

Рівне – 2020

Робоча програма: Етика професійного життя психолога
галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія

27 серпня 2020 р. ____ с.

Розробник: к.психол.наук, доц. Яцюрик А.О.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри психології

Протокол від 27 серпня 2020 р. № 1

Завідувач кафедри _____ доц. Михальчук Ю.О.
(підпис)

Схвалено навчально-методичною комісією педагогічного факультету

Протокол від «__» _____ 2020 року № 1

Голова _____ доц. Хом'як О.А.
(підпис)

Гарант освітньо-професійної програми «Психологія» зі спеціальності 053 Психологія у галузі
знань 05 Соціальні та поведінкові науки рівня вищої освіти другого (магістерського)

доц. Михальчук Ю.О. _____
(підпис)

© _____, 2020 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Рівень вищої освіти, Галузь знань, спеціальність	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 2/ 2 Загальна кількість годин (денна/заочна форми навчання) – 60/60 Кількість змістових модулів – 2	Рівень вищої освіти: другий (мігістерський) спеціальність: 053 Психологія (код і назва спеціальності) галузі знань: 05 Соціальні та поведінкові науки	Нормативна	
		Рік підготовки:	
		2-й	2-й
		Семестр	
		2/2-й	2/2-й
		Лекції	
		10 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		10 год.	8 год.
		Самостійна робота	
		год. 20	22 год.
		Індивідуальні завдання: 20/22 год.	
		Вид контролю 2-й семестр: іспит	

2. Мета навчальної дисципліни

Робоча програма навчальної дисципліни «Етика професійного життя психолога» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 053 Психологія за освітньо-професійною програмою Психологія.

Основною метою курсу «Етика професійного життя психолога» є надати студентам необхідні знання з основ професійної етики психолога, з етичної комунікації в професійній діяльності, про способи її використання у практичній діяльності; сформувати уміння і навички реалізації професійної етики на практиці.

Особливе місце у діяльності психолога займає налагодження взаємовідносин з людьми різних категорій, у зв'язку з цим гостро постає питання про співвідношення діяльності психолога з нормами професійної етики. Тому важливо, щоб майбутні психологи стали компетентними в питаннях етичних аспектів своєї професії, оскільки ця дисципліна покликана сформувати сукупності моральних імперативів про обов'язки психолога, його етичні зобов'язання, про межі його професійної та особистої свободи як фахівця, чия робота пов'язана з втручанням в особисте життя людини.

Значну роль в подоланні розриву між основами професійної етики та їх реальним здійсненням в практичній діяльності відіграє система професійної підготовки психологів всіх рівнів.

Під час лекційних та практичних занять, індивідуальної навчально-дослідницької та самостійної роботи студенти, майбутні психологи, **набувають таких програмних компетентностей: ЗК (загальні компетентності), СК спеціальні (фахові, предметні) компетентності.**

- ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
- СК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.
- СК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

Результати навчання за дисципліною

Опанувавши дисципліну «Етика професійного життя психолога», студенти повинні мати такі **програмні результати навчання:**

- ПР8. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.
- ПР9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.
- ПР10. Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.
- ПР13. Демонструвати відповідальне ставлення до професійного самовдосконалення, навчання, саморозвитку; за потреби визначати зміст запиту до супервізії.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Психологічна деонтологія

Тема 1. Предмет та завдання професійної етики психолога.

Предмет та об'єкт професійної етики психолога. Етика як філософська наука. Сутність і значення поняття «мораль». Мораль як спосіб універсальної оцінки вчинків та поведінки особистості. Моральні цінності. Толерантність. Патріархальна мораль. Деонтологія як вчення про обов'язок. Принцип справедливості та принцип обов'язку перед суспільством. Завдання професійної етики психолога.

Література: основна: 3, 14, 21; додаткова: 5,11, 15.

Тема 2. Історія професійної етики.

Поняття про «кодекс честі». Перші професійно-етичні кодекси часів середньовіччя XI-XII ст. Моральний кодекс лікарів «Клятва Гіппократа». Перші етичні кодекси психолога.

Міжнародні організації психологів. Міжнародний союз психологічної науки.

Американська психологічна асоціація. Етичний кодекс психолога в Україні.

Література: основна: 5, 14, 21; додаткова: 10,11, 15.

Тема 3. Принципи професійної етики психолога.

Принципи надання психологічної допомоги. Питання добровільного отримання допомоги. Основні поняття, принципи професійної етики психолога. Професійна тайна і конфіденційність. Компетентність та відповідальність. Принципи етичної та юридичної правочинності. Благополуччя клієнта і професійна кооперація. Принцип морально-позитивного ефекту професійних дій психолога. Інформована (обізнана) згода клієнта при роботі психолога.

Література: основна: 1, 3, 14, 21; додаткова: 9, 16,18.

Тема 4. Професійні ризики психологів.

Цілісність особистості, професійна деформація і вигорання в роботі психолога. Проблема професійної деструкції у розвитку психолога. Особисті переконання психолога та їх вплив на професійну діяльність. Взаємодія психолога з пацієнтом, з батьками (представниками) пацієнта, з державними органами (опіка, правоохоронні органи, судова експертиза і т.д.).

Література: основна: 14, 21, 27; додаткова: 16,18, 27.

Тема 5. Етичні труднощі та помилки психологів-початківців.

Гіперопіка клієнта та надцінність консультанта. Самоствердження психолога на консультації. Надмірна природність чи штучність психолога-консультанта. Переоцінювання ролі психодіагностики. Психолог переживає проблеми клієнта як свої власні. Багаточасова консультація як помилка психолога. Встановлення діагнозу лише за результатами тестових завдань. Вільне поводження з діагностичним інструментарієм. Жорстке дотримання обраної гіпотези. Прагнення обов'язково дати пораду.

Маніпулювання. Перенос та контрперенос. Розмежування особистих та професійних відношень.

Література: основна: 12, 14, 21, 23; додаткова: 7, 9, 14, 17.

Змістовий модуль 2. Етичні проблеми та стандарти у роботі психолога

Тема 6. Етичні проблеми окремих напрямків діяльності психолога.

Етика психологічного консультування. Моральні колізії сімейної психології. Етичні особливості роботи з дітьми та підлітками. Етичні проблеми викладання психології в різних аудиторіях.

Етичні питання клінічної психології та психіатрії. Етичні основи та принципи клінічної

психології. Етика спілкування з родичами психіатричних (і наркозалежних) пацієнтів.

Література: основна: 1, 14, 21, 27; додаткова: 1,16, 18.

Тема 7. Моральні проблеми роботи психолога в особливих ситуаціях.

Робота з людьми в екстремальних ситуаціях і станах, її моральні ризики та проблеми. Етичні аспекти геронтопсихології. Психологічні проблеми спілкування у старечому віці. Робота з важкохворими та вмираючими – етичні аспекти. Емоційне обнадіювання на успіх лікування.

Егротогенія та ятрогенія

Література: основна: 14, 17, 21, 25; додаткова: 1, 3, 9.

Тема 8. Етика психологічних досліджень.

Етика наукового дослідження в психології. «Етичний Кодекс психолога»

– «Етичні правила психологічних досліджень». Зарубіжні етичні комітети при установах.

Деонтологічний аналіз психологічних досліджень. Зв'язок етики та права в психології.

Етичні аспекти психологічної діагностики. Професійна компетентність. Конфіденційність дослідження. Об'єктивність дослідження. Принцип профілактичного викладення матеріалу. Принцип обмеженого поширення спеціальних методик.

Література: основна: 8, 14, 15, 25; додаткова: 17,18.

Тема 9. Імідж та етикет психолога.

Природа і мистецтво як фактори підтримки професіоналізму психолога. Основи етикету і ділової культури у роботі психолога. Професійний імідж психолога та зміцнення авторитету психології в суспільстві. Психологічна структура іміджу професіонала.

Література: основна: 13, 14, 21, 22; додаткова: 4, 8, 11, 17.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Психологічна деонтологія												
Тема 1. Предмет та завдання професійної етики психолога.			2		2	3		2	2		2	3
Тема 2. Історія професійної етики.					3	2					3	2
Тема 3. Принципи професійної етики психолога.			2		2	2					2	2
Тема 4. Професійні ризики психологів.			2		2	2		2	2		2	2
Тема 5. Етичні труднощі та помилки психологів-початківців.					2	2					2	2
Змістовий модуль 2. Етичні проблеми та стандарти у роботі психолога												
Тема 6. Етичні проблеми окремих напрямків діяльності психолога.			2		2	3		2	2		2	3
Тема 7. Моральні проблеми роботи психолога в особливих ситуаціях.					2	3					2	3
Тема 8. Етика психологічних досліджень.			2		2	2		2	2		3	3
Тема 9. Імідж та етикет психолога.					2	2					3	3
Усього годин:	60	10	10		20	20	60	8	8		22	22

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Предмет та завдання професійної етики психолога.	2/2
2	Тема 2. Історія професійної етики.	
3	Тема 3. Принципи професійної етики психолога.	2
4	Тема 4. Професійні ризики психологів.	2/2
5	Тема 5. Етичні труднощі та помилки психологів-початківців.	
6	Тема 6. Етичні проблеми окремих напрямків діяльності психолога.	2/2
7	Тема 7. Моральні проблеми роботи психолога в ситуаціях.	
8	Тема 8. Етика психологічних досліджень.	
9	Тема 9. Імідж та етикет психолога.	2/2
Усього		10/8

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет та завдання професійної етики психолога.	2/2
2	Історія професійної етики.	3/3
3	Принципи професійної етики психолога.	2/2
4	Професійні ризики психологів.	2/2
5	Етичні труднощі та помилки психологів-початківців.	2/2
6	Етичні проблеми окремих напрямків діяльності психолога.	2/2
7	Моральні проблеми роботи психолога в особливих ситуаціях.	2/2
8	Етика психологічних досліджень..	2/3
9	Імідж та етикет психолога.	2/3
	Разом	20/22

Завдання для опрацювання тем дисципліни

Назва теми	Зміст завдання для відпрацювання пропущених занять і невиконаних завдань	Форми контролю	Література	Кількість балів
Змістовий модуль 1: Психологічна деонтологія				
Тема 1. Предмет та завдання професійної етики психолога.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття.	Експрес опитування, складання термінологічного словника за ключовими словами.	Основна: 3, 14, 21; Додаткова: 5,11, 15.	2
Тема 2. Історія становлення професійної етики.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття.	Підготовка доповіді «Виникнення етичного кодексу психолога» Скласти порівняльну таблицю «Порівняння професійних кодексів психолога різних країн та асоціацій»	Основна: 5, 14, 21; Додаткова: 10,11, 15.	2
Тема 3. Принципи професійної етики психолога.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка практичного заняття, теоретичного матеріалу «Професійний кодекс етики для психологів (Бонн, ФРН)».	Реферат «Характеристика розділів етичного кодексу психолога», підготовка тестів, творча робота	Основна: 5, 14, 21; Додаткова: 10,11, 15.	2
Тема 4. Професійні ризики психологів.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка Практичного заняття, огляд теоретичного матеріалу «Основні поняття, принципи професійної етики психолога»	Експрес опитування, Презентація «Кризи розчарування» і основні етапи розвитку психолога-професіонала.	Основна: 14, 21, 27; Додаткова: 16,18, 27.	2
Тема 5. Етичні труднощі та помилки психологів-початківців.	Вивчення лекційного матеріалу, підготов	Експрес опитування, есе «Класифікація	Основна: 12, 14, 21, 23; Додаткова: 7, 9, 17.	2

	ка до практичного заняття.	помилок психологів-консультантів за Р.С. Немовим та способи їх усунення. »	2	
Змістовий модуль 2. Етичні проблеми та стандарти у роботі психолога				
Тема 6. Етичні проблеми окремих напрямків діяльності психолога.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття, огляд теоретичного матеріалу	Анотування основних джерел з теми, есе на тему: «Бар'єри і труднощі спілкування у роботі психолога та їх подолання»	Основна: 1, 14, 21, 27; додаткова: 1, 16, 18.	2
Тема 7. Моральні проблеми роботи психолога в особливих ситуаціях.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття, огляд теоретичного матеріалу	Конспект, складання тестів, підбір тренінгів для роботи психолога з людьми в екстремальних ситуаціях і станах	Основна: 14, 17, 21, 25; Додаткова: 1, 3, 9	2
Тема 8. Етика психологічних досліджень.	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття	Конспект, Обговорення «Зв'язок етики та права в психології» «Принцип обмеженого застосування спеціальних методик»	Основна: 8, 14, 15, 25; Додаткова: 17, 18.	2

Тема 9. Імідж та етикет психолога	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття	Експрес опитування Презинтація «Професійний імідж психолога та зміцнення авторитету психології в суспільстві»	Основна: 13, 14, 21, 22; Додаткова: 4, 8, 11, 17.	11 4
-----------------------------------	--	---	---	---------

7. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання виконується студентами у формі письмового теоретико-методологічного перспективного плану власного розвитку або відрефлексованої і частково технологізованої програми самовдосконалення, що містить елементи антиципації, гіпотетичного розгортання життєвих шляхів власної самореалізації і самоутвердження. Для цього студенти протягом вивчення кожного із змістових модулів навчального курсу мають визначитися із низкою засадничих параметрів (ідеалізм – матеріалізм, гедонізм – аскетизм, мораль-моральність, способи подолання професійних дилем тощо), котрі є визначальними при складанні згаданої план-карти.

Перспективний план особистого розвитку має складатися із двох компонентів:

1. Короткостроковий (орієнтуючись на зону найближчого розвитку);
2. Довгостроковий (відповідно до власного уявлення ідеального образу самоактуалізованої особистості). Наприклад “Я через 20 років”.

За бажанням студента презентована індивідуальна робота може замінитися іншими формами чи видами науково-дослідної роботи:

1. Проведення тематичного конкретно-соціологічного дослідження із складанням відповідної анкети для збору емпіричних даних і їх подальшого теоретичного узагальнення.
2. Підготовка комплексної доповіді із проблематики ділового етикету.
3. Організація та проведення командних диспутів (на тему, що стосується професійної етики соціального працівника). Підготовка членів команд.
4. Складання глосарію категорій і понять із зазначеної тематики;
5. Складання бібліографії із зазначеної тематики.

Успішно виконана робота оцінюється як "зарахована". У випадку неповного висвітлення питань проекту (перспективного плану особистого розвитку) робота повертається студентові на доопрацювання. Студенти, які не виконали індивідуальну роботу або вона не зарахована викладачем, до складання іспиту з курсу “Професійна етика психолога” не допускаються.

8. Методи навчання і прийоми навчання

I. Організація, самоорганізація та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

- за джерелом передання і сприймання навчальної інформації: словесні (розповідь, бесіда, лекція, пояснення, інструктаж) і практичні (вправи, алгоритмізація, практична робота);
- за ступенем самостійності мислення студентів: репродуктивні і творчі методи;
- за логікою передання і сприймання навчальної інформації: індуктивні (узагальнення), дедуктивні(конкретизація), аналітичні, синтетичні – навчальний аналіз, синтез, установлення причинно-наслідкових зв'язків;
- за ступенем керівництва навчальною роботою студентів: самостійна робота студентів, робота з книгою.

II. Стимулювання та мотивація навчально-пізнавальної діяльності

Дидактичні (ділові, ситуативно-рольові та ін.) ігри, навчальні дискусії, інтерактивні методи навчання

III. Контроль і самоконтроль, аналіз та оцінювання результатів навчання
Індивідуальне і фронтальне опитування, письмові контрольні роботи

9. Методи контролю

1. Поточне тестування.
2. Перевірка завдань самостійної роботи.
3. Перевірка індивідуальної роботи.
4. Поточний контроль.
5. Семестрова форма контролю.

10. Питання до іспиту

1. Предмет та об'єкт професійної етики психолога.
2. Сутність і значення поняття «мораль».
3. Мораль як спосіб універсальної оцінки вчинків та поведінки особистості.
4. Деонтологія як вчення про обов'язок.
5. Принцип справедливості та принцип обов'язку перед суспільством.
6. Основні завдання професійної етики психолога.
7. Поняття про «кодекс честі».
8. Професійно-етичні кодекси часів середньовіччя (XI-XII ст.).
9. Особливості морального кодексу лікарів.
10. Виникнення етичного кодексу психолога.
11. Міжнародні організації психологів та Американська психологічна асоціація.
12. Порівняння професійних кодексів психолога різних країн та асоціацій.
13. Сформулювати в студентів знання про основні складові Етичного кодексу психолога.
14. Етичний кодекс психолога-діагноста.
15. Професійний кодекс етики для психологів (Бонн, ФРН).
16. Принципи надання психологічної допомоги.
17. Питання добровільного отримання допомоги.
18. Основні поняття, принципи професійної етики психолога.
19. Професійна тайна і конфіденційність.
20. Принципи етичної та юридичної правочинності.
21. Благополуччя клієнта і професійна кооперація.
22. Принцип морально-позитивного ефекту професійних дій психолога.
23. Інформована (обізнана) згода клієнта при роботі психолога.
24. Професійна деформація і вигорання в роботі психолога.
25. «Кризи розчарування» і основні етапи розвитку психолога- професіонала.
26. Проблема професійної деструкції у розвитку психолога.
27. Основні заходи та методи убезпечення від травматизації та вигорання психологів, психотерапевтів.
28. Особисті переконання психолога та їх вплив на професійну діяльність.
29. Гіперопіка клієнта та надцінність консультанта.
30. Класифікація помилок психологів-консультантів за Р.С. Немовим та способи їх усунення.
31. Самоствердження психолога на консультації.
32. Надмірна природність чи штучність психолога-консультанта.

33. Переоцінювання ролі психодіагностики.
34. Багаточасова консультація як помилка психолога.
35. Особливості встановлення діагнозу.
36. Діагностичний інструментарій та вимоги щодо застосування.
37. Маніпулювання. Перенос та контрперенос. Розмежування особистих та професійних відношень.
38. Етика психологічного консультування.
39. Моральні колізії сімейної психології.
40. Етичні особливості роботи з дітьми та підлітками.
41. Головний «етичний парадокс» психології.
42. Моральні виміри людського спілкування (толерантність, повага, співчуття, милосердя, любов) та їх значення у професійній діяльності психолога.
43. Культура спілкування та етикет у роботі психолога.
44. Бар'єри і труднощі спілкування у роботі психолога та їх подолання.
45. Етичні питання клінічної психології та психіатрії.
46. Етичні основи та принципи клінічної психології.
47. Етика спілкування з родичами психіатричних (і наркозалежних) пацієнтів.
48. Робота з людьми в екстремальних ситуаціях і станах, її моральні ризики та проблеми.
49. Етичні аспекти геронтопсихології.
50. Психологічні проблеми спілкування у старечому віці.
51. Робота з важкохворими та вмираючими – етичні аспекти.
52. Емоційне обнадіювання на успіх лікування.
53. Егротогенія та ятрогенія.
54. Етика наукового дослідження в психології.
55. «Етичні правила психологічних досліджень».
56. Деонтологічний аналіз психологічних досліджень.
57. Зв'язок етики та права в психології.
58. Етичні аспекти психологічної діагностики.
59. Професійна компетентність та конфіденційність дослідження.
60. Об'єктивність дослідження.
61. Принцип профілактичного застосування матеріалу.
62. Принцип обмеженого застосування спеціальних методик.
63. Природа і мистецтво як фактори підтримки професіоналізму психолога.
64. Основи етикету і ділової культури у роботі психолога.
65. Морально-етичні проблеми міжособистісного спілкування у взаємодії типу «психолог-клієнт»
66. Професійний імідж психолога та зміцнення авторитету психології в суспільстві.
67. Психологічна структура іміджу професіонала.
68. Детермінанти іміджу практичного психолога.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування, індивідуальна та самостійна робота									Підсумковий контроль (залік)	Сума
Змістовий модуль №1					Змістовий модуль № 2					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	40	100
7	7	7	7	7	7	7	7	4		

T1, T2 ... T9 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	ОцінкаECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

1. Підручники.
2. Роздатковий матеріал. Фотографії, малюнки.
3. Мультимедійні засоби. Презентації.

Основна

1. Бербешкина З.А. Совесть как этическая категория. – М., 1986. – 101с.
2. Бондаренко А.Ф. Психологическая помощь: теория и практика: Учеб. пос. для студентов ст. курсов психол. фак. – К.: Укртехпрес, 1997. – 216с.
3. Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. Пособие / Под ред. И. Б. Гриншпуна. – 3-е изд., стер. – М. – Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2004. – 464с.
4. Динамика ценностей в социальной работе / Под ред. Стивена Шардлоу. К., 1996. 206с.
5. Дробницкий О.Г. Понятие морали: Историко-критический очерк. М., 1974. С.349-374.
6. Дубровина И.В. Школьная психологическая служба. – М.: Педагогика, 1991. – 232с.
7. Ермоленко А.Н. Этика ответственности и социальное бытие человека (Современная немецкая практическая философия). – К., 1994. – 200с.
8. Етичний кодекс психолога / Психолог. – 2004. – №43 (139). – С.1-4 (вкладка).
9. Зеленкова И.Л. Основы этики. – Мн., 1998.
10. Золотухина-Аболина Е.В. Курс лекций по этике. – Ростов н/Д., 1999.
11. Каган М.С. Мир общения: Проблема межсубъектных отношений. – М., 1988. – 319с.
12. Кан М. Между психотерапевтом и клиентом: новые взаимоотношения. – СПб.: Б.С.К., 1997.
13. Климов Е.А. Общечеловеческие ценности глазами психолога-профессиоведа // Психологический журнал. Т.14. – 1994. – №4. – С.130-136.
14. Колтунович Т. А. Етичний кодекс психолога : навч.-метод. посіб. / Т. А. Колтунович; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. - Чернівці : Рута, 2007. - 232 с.
15. Конвенция о правах ребенка. Одобрена генеральною Ассамблеєю ООН 20.11.1989г. вступила в силу в СССР 15.09.1990г. // Обухова Л.Ф. Детская (возрастная) психология. Учебник. – М.: Роспедагенство, 1996. – С.366-368.
16. Конвенция Совета Европы о защите личности в связи с автоматической обработкой персональных данных (Конвенция Совета Европы о защите личности в связи с автоматической обработкой персональных данных. Страсбург, 28 января 1981г.)
17. Малахов В.А. Этика: Курс лекций: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2004. – 384с.
18. Мур Дж. Принципы этики. – М., 1984. – С.66-79.
19. Нормы профессиональной этики для разработчиков и пользователей психоаналитических методик. Стандартные требования к психологическим тестам. – Ярославль: «Дебют», 1991. – 18с.
20. Положення про психологічну службу системи освіти України (03.05.1999)
21. Протанская Е. С., Семенова С. В., Ходаковская. О. В. Профессиональная этика психолога: [учеб. и прак-м для академ. бакалаврата]. М. : Юрайт, 2016. – 233 с.
22. Профессиональный кодекс этики для психолога. Бонн, ФРГ // Вопросы психологии. – 1990. – №6.
23. Рабочая книга практического психолога: Технология эффективной профессиональной деятельности // Под ред. А.А.Деркача. – М.: Изд-дом «Красная площадь», 1996.
24. Социальные и этические аспекты психологической диагностики. Этический кодекс психолога-диагноста / Акимова М.К., Берулава Е.М. Психологическая диагностика детей и подростков: Уч. пос.для студ. / Под ред. Гуревича К.М., Борисовой Е.М. М.: Международная педагогическая академия, 1995, – С.270-280.
25. Хартия прав человека: Всеобщая Декларация прав человека (Принята Генеральной Ассамблеей ООН 10 декабря 1948г.)

26. Шелер М. Формализм в этике и материальная этика ценностей. Избранные произведения. – М., 1994. – С.259-337.
27. Этические стандарты для психолога. – Мадрид. Испания, 1987 // Вопросы психологии. – 1990. – №5. – С.158-162.
28. Этические стандарты психолога //Американский психолог.– 01.1963 // Вачков И.В. Введение в профессию «психолог»: Учеб. пособие – М.: Изд-во Московского психолого- социального института; 2004. – 464с.

Додаткова:

1. Абрамова Г.С., Юдич Ю.А. Психология в медицине / Учеб. пособие. – М., 1998.
2. Бороздина Г.В. Психология делового общения. – М., 2000.
3. Браим И.Н. Этика делового общения. – Мн., 1994.
4. Братусь Б.С. Должное неизбежно связано с сущим // Человек. – 1998. - № 4.
5. Братусь Б.С. Психология и этика. Возможна ли нравственная психология? // Человек. 1998. № 1.
6. Возможна ли нравственная психология? //Человек. -1998.-№2-3.
7. Горянина В.А. Психология общения: Учеб. пособие. – М., 2002.
8. Добрович А. Общение: наука и искусство. – М., 1980.
9. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы, защита. -М., 2000.
10. Кант И. Из лекций по этике // Этическая мысль: научно-публицистические чтения. – М., 1990.
11. Кормнова Н.А. Основы профессиональной этики. – Горки, 1993.
12. Красникова Е.А., Смоленцев Ю.М. Этика деловых отношений. – СПб., 1992.
13. Леонов Н.И. Психология делового общения: Учеб. пособие. – Воронеж, 2002.
14. Лукьян Я.А. Барьеры общения. Конфликты. Стресс. – Мн., 1986.
15. Матвеев В.Ф. Основы медицинской психологии, этики и деонтологии: Учеб. пособие. – М., 1989.
16. Потылико Г.И. Этико-психологические основы общения. – М., 1988.
17. Пряжников Н.С. Профессиональное и личностное самоопределение. – М.: Изд-во «Институт практической психологии». – Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996.
18. Психологическая диагностика в системе образования и права ребенка («Круглый стол» редакции журнала «Человек» и Института человека РАН) // Человек. – 2000. – №6; 2001. – №1.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Этические стандарты психолога, принятые американской психологической ассоциацией. Подробнее:
https://bookap.info/genpsy/bachkov_vvedenie_v_professiyu_psiholog/gl139.shtm
2. Колтунович Т. А. Этичний кодекс психолога : навч.-метод. посіб. / Т. А. Колтунович; Чернів. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. - Чернівці : Рута, 2007. - 232 с.
<http://medbib.in.ua/etichniy-kodeks-psihologa654.html>
3. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Психологія>
4. <http://psychologiya.com.ua/>
5. <http://www.rsd.in.ua/>
6. <http://mypsiholog.com/>
7. <http://chitalka.info/psy.html>
8. <http://www-psychology.univer.kharkov.ua/>
9. <http://abook.fm/audio/Психологія>
10. <http://ualib.com.ua/>
11. http://www.psyh.kiev.ua/Головна_сторінка

12. <http://psi.rv.ua/>
13. http://www.social-science.com.ua/тематика/20_ПСИХОЛОГІЯ
14. <http://studentam.net.ua/content/section/24/86/>
15. http://www.big-lib.com/book/27_Zagalna_psihologiya
16. <http://psihoterapia.narod.ru/>